

NZUDZANYO YA MASHUMELE YA U SWIKA 2014

U livha kha u wedza ha Pfunzo 2025

TSHIVENDA

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Pfunzo 2025: Bono

Zwi tevhelaho ndi manweledzo a hune DBE ya ḥoda u ɖivhona i hone nga 2025:

VHAGUDI ...

Vha dzhena tshikolo nga tshifhinga, ɖuvha liñwe na liñwe nahone vha sa dzhi mushumo wavho wa tshikolo sa madze. Vha swikelela dzikhomphyutha, zwiļiwa zwavhuđi khathihi na nyito dza zwa mitambo na mvelele. Vha vha na vhukonani hu ḥonifheaho na dzikhonani na vhagudisi vha fhulufhealeo.

VHAGUDISI ...

Vha na vhudifhulufheli, vho pfumbudziwa zwavhuđi na hone vha bvela phanda u khwinisa vhukoni havho. Vha ɖikumedzela u ɳea vhagudi pfunzo ya khwinesa nga hu konadzeaho, ngauralo vha shela mulenzhe kha mveledziso ya lushaka. Vha ɖiphina nga u fushea mushumoni ngauri nyimele dzavho dza mushumoni ndi dza maimo a n̄tha hafhu malamba avho a kha tshiimo tshi linganaho na tsha dziñwe dziphurofesheni.

THOHO DZA ZWIKOLO ...

Vha khwathisa uri u gudisa hu vha nga ngila ine ha tea u vha ngaho, u ya nga kharikhulamu ya lushaka. Nga kha vhurangaphanda vhu re na vhudifhinduleli, vha tuṭuwedza vhuthihi, vhukonibale na mashumele kwao a pfadzaho ngomu tshikoloni na nn̄da.

VHABEBI ...

Vha ɖivhadzwa nga ha zwi iteaho tshikoloni nahone vha wana mivhigo nga misi nga ha uri vhana vhavho vha khou shuma hani hu tshi vhambedzwa na maimo maitele a kovhekanwaho nga zwikolo zwothe. Vha a zwi ɖivha uri vha a thetšeleswa nahone mbilaelo dzine vha nga vha nadzo dzi shumiwa nadzo nga maandalanga a pfunzo kha maimo othe.

ZWISHUMISWA ZWA U GUDA NA U GUDISA ...

Zwi wanala nga vhunzhi nahone zwa maimo a nn̄tha. Vhagudi na vhagudisi vha kona u shumisa dzikhomphyutha tshikoloni na u swikelela mafhungo ane vha a ḥoda.

ZWIFHAĐO ZWA TSHIKOLO NA ZWILELUDZI ...

Ndi zwi hulwane, zwi kha vhuimo vhu shumaho, zwo tsireledzea na hone zwi londotiwa zwavhuđi. Vhagudi na vhagudisi vha londota zwifhađo na zwileludzi zwavho ngauri vha ɖihudza nga tshikolo tshavho.

Nzudzanyo ya Mashumele u swika 2014

Nzudzanyo ya Mashumele iyi ndi tshiṭirathedzhi tsha DBE tsha u khwaṭhisas masia o hoṭefhalaho kha sisiteme ya pfunzo o topolwaho sa a ḥodaho thikhedzo. Yo bveledzwa ndivhanyoni na Tshiṭirathedzhi tsha u Pulana tsha Lushaka tsha Ofisi ya Phuresidente tsha 2009 nahone i tevhela ḥiñwalwa ḥa tsumbandila, *U khwinisa Mashumele a Muvhuso: Maitele ashu (Improving Government Performance: Our Approach)*.

Nga u khwinisa mashumele kha masia aya o topolwaho, vhagudi vha ḥo vhuelwa u bva kha pfunzo ya maimo a n̄tha. Lushaka na lwone lu ḥo vhuelwa, musi vhabveledzwa nga zwikolo vha re na vhuimo ha khwine kha zwikili na ndivho vha tshi dzhena kha pfunzo dza n̄tha na mishumoni.

Liñwalwa iji li nweledza Nzudzanyo ya Mashumele, khwiniso dzine dza nga lavhelelwa khatihii na zwine vhadzulapo zwavho vha nga ita zwone u shela mulenzhe kha pfunzo ya khwiñe.

NDIVHO DZA TSHIFHINGA TSHIPUFUFI, BONO ḥA TSHIFHINGA TSHILAPFU

Nzudzanyo ya Mashumele i dodombedza ndivho dzine sisiteme ya pfunzo ya lushaka ya ḥo shuma yo livha khadzo na nyito dza u swikelela ndivho idzi nga 2014. Aya ndi maga a u thoma o livhaho kha u swikelela bono ḥiñwlane ḥa tshifhinga tshilapfu ḥa pfunzo ya maimo a n̄tha zwikoloni nga 2025. Bono iji li vhidzwa upfi, Pfunzo 2025.

MUÑWE NA MUÑWE U NA TSHIPIDA TSHINE A TSHI TAMBA

U ya nga hu konadzeaho, Nzudzanyo ya Mashumele i sumbedza mufaramukovhe muñwe na muñwe kha sisiteme, mishumo ine a tea u ita yone u itela u swikelela ndivho iñwe na iñwe kha nzudzanyo. I dovhafu u dzinginya n̄dila dzine avho vha re nga nn̄da ha sisiteme ya pfunzo vha nga ḥetshedza ngayo zwiko kana vhukoni u itela u tikedza ndivho idzi.

NDIVHO DZI RE KHAGALA, ZWIṬIRATHEDZHI ZWI SHANDUKISEAHO

Nzudzanyo ya Mashumele i dodombedza ndivho dza 13 dzine dza tea u swikelelwa, dzi tshimbilelanaho na u guda na u ḥiñwalisa. Hafhu i dodombedza masia a

14 a pfunzo ane a tea u khwinisiwa u itela u swikelela ndivho idzi. Fhedziha, DBE a i khou vhudza vhathu uri vha tea u ita mini u itela u swikelela ndivho idzi. Kuitele ukwu ndi kwa u tendela uri hu vhe na vhuḍilangi vhukene u itela uri zwikolo na zwitshavha zwi ḫe na zwiṭirathedzhi zwine zwa nga tea nyimele dzazwo khwine.

U KALA MVELAPHANDA: NDINGO YA ḅWAHA NGA ḅWAHA YA LUSHAKA (ANA)

ጀwaha muñwe na muñwe, vhagudi vhoṭhe vha Gireidi 1 u swika 6 & 9 vha ḥo ḅwala milingo nga dzinyambo (luambo lwa hayani na luambo lwa nyengedzedzo lwa u thoma) na mbalo mafheloni a ḅwaha. Ndivho khulwane ndi u wana tshikalo tsha lushaka tsha u kala vhuimo ha tswikelelo ha ḥitheresi na nyumeresi zwikoloni zwa phuraimari, u itela uri hu sedzwe ho tewaho nga khwiniso na u dizaina u dzhenelela ho teaho hune ha ḥoda thikhedzo ya nyengedzedzo.

VHAGUDISI VHA ḥO KOREKA MILINGO IYI U YA NGA NDAELA DZO ḅEWAHO NGA DBE.

Vhabebi vha ḥo wana mvelelo dza ANA kha dziripoto dza vhagudi dza ḅwaha nga ḅwaha mafheloni a ḅwaha. Khorombus dza zwikolo (SGBs) dici ḥo wana muvhigo wa ANA wa tshiṭiriki, une wa ḥo kovhekanwa na vhañwe vhabebi tshikoloni, u itela uri vha kone u vhambedza mvelelo dzavho dza ANA na dza zwiñwe zwikolo kha tshiṭiriki.

Ndivho ya u anqadza mvelelo a si u shonisa zwikolo kana u bveledza muhumbulo wa "vhawini" na "vho kundwaho", fhedzi ndi u nea zwikolo na vhabebi kupfesesele kwa uri tswikelelo yavho i hani i tshi vhambedzwa ya zwiñwe zwikolo.

Nga 2011, milingo ya ANA nga dzinyambo na mbalo i ḥo thomiwa kha vhagudi vha Gireidi 9.

“ Nga u khwinisa mashumele kha masia aya o topolwaho, vhagudi vha ḥo vhuelwa u bva kha pfunzo ya maimo a n̄tha. ”

Ndivho dza Nzudzanyo ya Mashumele

Nzudzanyo ya Mashumele i na ndivho dza 27.

MVELELO DZA NDIVHO DZO SEDZANAHO NA GUMOTUKU LA MAIMO A VHUNZANI/ KHWALITHI

Ndivho 1. U engedza tshivhalo tsha vhagudi vha Gireidi 3 vhane mafheloni a nwaha vha vha vho no swikelela gumotuku la vhukoni ha luambo na nyumeresi zwa Gireidi 3. Mutheo wa 2009: Hu anganyelwa kha 48% (litheresi) na 43% (nyumeresi); Tshipikwa tsha 2014: 60% kha theru nga vhuvhili hadzo.

Ndivho 2. U engedza tshivhalo tsha vhagudi vha Gireidi 6 vhane mafheloni a nwaha vha vha vho no swikelela gumotuku la vhukoni ha luambo na nyumeresi zwa Gireidi 6. Mutheo wa 2009: Hu anganyelwa kha 37% (litheresi) na 19% (nyumeresi); Tshipikwa tsha 2014: 60% kha theru nga vhuvhili hadzo.

Ndivho 3. U engedza tshivhalo tsha vhagudi vha Gireidi 9 vhane mafheloni a nwaha vha vha vho no swikelela gumotuku la vhukoni ha luambo na nyumeresi zwa Gireidi 9. Mutheo na zwipikwa zwi do tiwa nga murahu ha ANA ya 2010.

Ndivho 4. U engedza tshivhalo tsha vhagudi vha Gireidi 12 vha tanganedzeaho kha mbekanyamushumo ya Batsheja dziyunivesithi. Mutheo wa 2009: Hu anganyelwa 110 000; tshipikwa tsha 2014: 175 000.

Ndivho 5. U engedza tshivhalo tsha vhagudi vha Gireidi 12 vha phasaho mbalo. Mutheo wa 2009: Hu anganyelwa 125 000; tshipikwa tsha 2014: 180 000.

Ndivho 6. U engedza tshivhalo tsha vhagudi vha Gireidi 12 vha phasaho physical science. Mutheo wa 2009: Hu anganyelwa 120 000; tshipikwa tsha 2014: 170 000.

MVELELO DZA NDIVHO DZO SEDZAHO KHA U KHWINISA TSHIKATI TSHA KUSHUMELE

Ndivho 7. U khwinisa tshikati tsha kushumele kwa vhagudi vha Gireidi 6 kha dzinyambo.

Ndivho 8. U khwinisa tshikati tsha kushumele kwa vhagudi vha Gireidi 6 kha mbalo.

Ndivho 9. U khwinisa tshikati tsha kushumele kwa vhagudi vha Gireidi 8 kha mbalo.

“ Ndivho 1 u swika 13 dici
shumana mvelelo dzine ra ḥoda
u dici swikelela malugana na u
guda na u ḥinwalisa. ”

MVELELO DZA NDIVHO DZO SEDZAHO KHA U SWIKELELA NA U FHIRELA PHANDA

Ndivho 10. U khwathisa uri vhana vha dzula vho nwaliswa tshikoloni u swikela nga nwaha une vha fara nwaha wa vhu 15. Mutheo wa 2008: 97.4%; tshipikwa tsha 2014: 99%

Ndivho 11. U khwinisa u swikelela ha vhana kha Mveledziso ya u Ranga ya Vhana (ECD) nga fhasi ha Gireidi 1.

Tthisumbi 1 (Phesenthe ya vhagudi vha Gireidi 1 vho wanaho pfunzo dza fomała dza Gireidi R): Mutheo wa 2008: 51%; tshipikwa tsha 2014: 80%, fhedzi 100% arali hu tshi katelwa ECD i si ya fomała.

Tthisumbi 2: Reshio ya u ḥwaliswa ha vhana vha miñwaha ya 0 u swika kha 5 Mutheo wa 2008: 25%; Tshipikwa tsha 2014: 37%

Ndivho 12. U khwinisa u fhirela phanda ha vhagudi kha Dzigireidi 1 u swika 9 tshikoloni.

Tthisumbi 1: Phesenthe ya vhana vha re na miñwaha ya 9, vho phasaho Gireidi 3:Mutheo wa 2008: 59%; Tshipikwa tsha 2014: 65%

Tthisumbi 2: Phesenthe ya vhana vha re na miñwaha ya 12, vho phasaho Gireidi 6:Mutheo wa 2008: 46%; Tshipikwa tsha 2014: 52%

Ndivho 13. U khwinisa u swikelela ha vhaswa kha Pfunzo dza n̄tha na Vhupfumbudzi (FET) u nga n̄tha ha Gireidi 9.

Tthisumbi 1: Phesenthe ya vhaswa vho wanaho Thanziela ya N̄tha ya Lushaka (NSC): Mutheo wa 2008: 40%; Tshipikwa tsha 2014: 50%

Tthisumbi 2: Phesenthe ya vhaswa vho wanaho ndalukano dza FET. Mutheo wa 2008: 41%; Tshipikwa tsha 2014: 65%

Ndivho dza Nzudzanyo ya Mashumele...

VHAGUDISI

Ndivho 14. U kunga tshigwada tshiswa tsha vhagudisi vhaṭuku, vha re na mafulufulu nahone vho pfumbudziwaho zwavhuđi uri vha de kha phurofesheni ya vhugudisi nwaha munwe na munwe.

Ndivho 15. U khwaṭhiswa uri u wanala na u shumisea ha vhagudisi hu a konadzea nga u tinya u vha hone ha kijasi khulwane iwo kalulaho.

Ndivho 16. U khwinisa vhuphurofeshila, zwikili zwa u gudisa, ndivho ya therò na litheresi ya zwa khomphyutha zwa vhagudisi kha nyendavhutshilo yavho yothe.

Ndivho 17. U lwisa u vha na vhagudisi vha re na mutakalo wavhudi nahone vha diphinaho nga u fushea mushumoni wavho.

Ndivho 18. U khwathisa uri vhagudi vha fhedza therò dzothe dza ngudo na masia a zwikili zwine vha tea u zwi fhedza kha nwaha une vha vha khawo wa tshikolo.

ZWIKO ZWA MUGUDI

Ndivho 19. U khwaṭhiswa uri mugudi muñwe na muñwe u swikelela gumołuku ja bugu dzo randelwaho na bugu dza u shumela dzi ṭodeaho u ya nga polisi ya lushaka.

Ndivho 20. U engedza tswikelelo ya vhagudi kha nyanqadzamafhungo nnzhi, hu tshi katelwa na dzikhomphyutha, zwine zwa do ita uri pfunzo yavho i godombele.

KHWINISO DZA TSHIKOLO TSHOTHE

Ndivho 21. U khwaṭhiswa uri ndangulo ya mutheo ya nwaha nga nwaha i vha hone zwikoloni zweithe u mona na shango nga ndila ine zwa shela mulenzhe kha vhupo vhu shumaho ha tshikolo.

Ndivho 22. U khwinisa u dzenela ha vhabebi na tshitshavha kha ndango ya zwikolo, nga maanda nga u khwinisa tswikelelo kha mafhungo a ndeme nga kha Tshitirathedzhi tsha e-Education.

“ Ndivho 14 u swika 27 dzi
shumana na ndila dza u
swikelela mvelelo dza ndivho
dza 13. ”

NDAMBEDZO YA TSHIKOLO

Ndivho 23. U khwaṭhisrauri zwikolo zwoṭhe zwi wana gumoṭuku ḥa ndambedzo ya mugudi nga mugud i yo tiwaho kha vhuimo ha lushaka na uri masheleni ayo a ndambedzo a shumisiwa zwavhuḍi nahone zwi khagala.

THEMAMVELEDZISO YA TSHIKOLO NA TSHUMELO DZA THIKHEDZO

Ndivho 24. U khwaṭhisrauri themamveledziso ya zwifhaṭo na vhupo ha tshikolo tshiñwe na tshinwe zwi tutuwedza vhagudi uri vha tote u da tshikoloni vha gude; na vhagudisi u da gudisa.

Ndivho 25. U shumisa zwikolo sa zwiendedzi zwa u tutuwedza tswikelelo ya vhagudi kha tshumelo dza nnyi na nnyi dzo fhambanaho dzi ngaho sa mutakalo, u fhungudzea ha vhushai, thikhedzo dza zwa muhumbulo na matshilisano, mitambo na mvelele.

Ndivho 26. U engedza tshihalo tsha zwikolo zwi shumisaho zwavhudi Pholisi ya Pfunzo i katelaho vhoṭhe na u swikelela dzisenthara dzi nekedzaho tshumelo dzo khetheaho.

Ndivho 27. U khwinisa u anda na vhunzani ha u monithara na tshumelo dza thikhedzo dzi ḥewaho zwikolo nga dziofisi dza zwitiriki, zwituku nga kha tshumiso ya khwine ya e-Education.

MUHASHO WA PFUNZO YA MUTHEO (DBE) WO BVELEDZA NZUDZANYO YA MASHUMELE YO DODOMBEDZIWAHO U ITELA U KHWINISA VHUNZANI HA PFUNZO ZWIKOLONI ZWASHU ZWA NNYI NA NNYI.

Nzudzanyo iyi ya Mashumele ya 2014 yo no di vhuelwa nga tshumisano na u wana vhupfiwa kha vhafaramikovhe vha pfunzo vha ndeme, hu tshi katelwa mihasho ya pfunzo ya mavundu na madzangano a vhadededzi.

Thikhedzo yavho kha u shumisa Nzudzanyo ya Mashumele yo t̄anganedzwa musi ri tshi bvela phanda.

LIṄWALWA ILI LI WANALA NGA NYAMBO DZA AFRIKA TSHIPEMBE DZA 11:

- English
- Afrikaans
- isiZulu
- isiXhosa
- Ndebele
- Sepedi
- Tsonga
- Setswana
- Sesotho
- Tshivenda
- Siswati